

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

БАБ'ЯК ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

УДК 711.13:314.15(043.5)

ТИПИ ЖИТЛА ДЛЯ МІГРАНТІВ

18.00.02 – «Теорія будівель та споруд»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Львів 2021

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі архітектурного проектування та інженерії Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор архітектури, доцент
Гнесь Ігор Петрович,
завідувач кафедри Архітектурного проектування та інженерії Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка»;

Офіційні рецензенти: доктор архітектури, професор
Третяк Юлія Вікторівна,
в.о. завідувача кафедри дизайну Київського національного університету будівництва та архітектури;

кандидат архітектури, професор
Буравченко Сергій Григорович,
професор кафедри архітектури, Національного авіаційного університету.

Захист відбудеться «13» травня 2021 р. о 10:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д35.052.11 при Національному університету «Львівська політехніка» (за адресою: 79013, м.Львів, вул. С. Бандери 12, головний корпус, ауд.226)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м.Львів, вул. Професорська,1)

Автореферат розіслано «13» квітня 2021 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради Д 35.052.1
кандидат архітектури, професор

Петришин Г.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Тематика житла для мігрантів не має значного поширення в архітектурних дослідженнях сьогодення. В українському науковому полі відсутні конкретні рекомендації по влаштуванню такого типу житла у структурі міста. Для формування параметрів та архітектурних особливостей житла для мігрантів постає необхідність виокремлення конкретної цільової аудиторії та перспективи подальших досліджень в цьому напрямку.

За останнє десятиліття Європа пережила найбільшу хвилю масової міграції з часів Другої світової війни. Зростання міграції пов'язане з кліматичними, економічними, політичними чи гуманітарними кризами в країнах півночі Африки, Близького Сходу, Азії. У період з 2014 по 2018 рік в ЄС тільки офіційно було надано притулок майже 5 млн. осіб (4752 тис. осіб) [Eurostat, 2019]. Дані ООН свідчать, що загальна кількість мігрантів зараз зростає швидше, ніж населення світу (щороку – 20 млн. нових мігрантів), а їх загальна кількість зараз становить 272 млн. осіб, і ці тенденції будуть наростати [UN News, 2019].

Наразі в Україні проживає понад 6,9 млн. мігрантів – уродженців інших країн [Mansoor A., 2007]. Через територію України проходять потоки мігрантів в Європу з країн Азії та Близького Сходу. Частина мігрантів залишається в Україні, і їхня кількість збільшиться, якщо рівень життя в нашій країні та дефіцит трудових ресурсів будуть рости. На даний момент цей дефіцит вже відчувається і він буде збільшуватися, позаяк мільйони працездатних українців виїжджають на заробітки в країни ЄС, де рівень оплати праці значно вищий. Якщо Україна націлена на економічний розвиток, то, як свідчить досвід сусідньої Польщі, їй не обійтися без залучення мігрантів у економіку. Причому на перших порах це буде ніша низькооплачуваної роботи, яку мігранти можуть зайняти в найближчій перспективі розвитку українського ринку праці [Лібанова Е., 2018].

Окрім економіки, в Україні актуалізуються ще і демографічні проблеми - ріст частки людей пенсійного віку на фоні стійкої тенденції скорочення чисельності населення - за прогнозами, вже в 2026 році воно скоротиться до 40 млн. осіб і цей процес буде тривати, що небезпечно і для економіки, і для обороноздатності країни [UN DESA 2017]. Європейські країни, які ще раніше зіткнулися із аналогічними проблемами, намагаються вирішити їх за допомогою політики асиміляції мігрантів, причому не зважаючи на ризики соціальних конфліктів. Оскільки у світі є цілий ряд успішних країн (США, Канада, Австралія.), які постали на притоку мігрантів, не виключено, що Україна вимушена буде запозичити і досвід цих країн, і європейський досвід вирішення демографічних проблем з орієнтацією на асиміляцію мігрантів.

Таким чином, існує висока імовірність значного росту кількості мігрантів в Україні і вони потребуватимуть певних умов для проживання. Оскільки мігранти не мають достатнього фінансового ресурсу для виходу на ринок нерухомості, а реалізація саморозселення і виникнення анклавів в містах та геттоізація на їх основі - не найкраща перспектива, як для держави, так і для міст загалом, то в житловій політиці необхідно зробити кроки на випередження проблем, що відслідковуються в країнах ЄС. Проблема не тільки в створенні

житла, яке було б адекватне потребам і можливостям мігрантів (гуманітарний аспект), але і в тому, щоб воно сприяло адаптації і соціалізації мігрантів в приймаючій країні (в перспективі-асиміляції), не створюючи незручностей для корінних мешканців і проблем для міста та держави і цілому.

Актуальність теми дослідження. За останнє десятиріччя в країнах ЄС темі міграції та мігрантам присвячено багато досліджень в різних сферах: демографічних, політичних, соціальних, психологічних, економічних, культурологічних. Натомість питаннями архітектури, а саме - формування житла для мігрантів, його інтеграції в структуру житлової забудови, поки що не піднімалось. Реалізовані об'єкти житла для мігрантів часто стають в епіцентрі скандальних публікацій та сюжетів. Відсутність розуміння місця і ролі мігранта в структурі сучасних населених пунктів, невирішеність питань його інтеграції засобами житлової політики призводить до виникнення етнічно забарвлених кварталів, що своєю чергою стає проблемою для міст приймаючої країни.

В Україні також відсутні напрацювання в галузі архітектури житла для мігрантів, як типологічного різновиду і як інструмента інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство. Наявні соціально-архітектурні моделі не задовольняють ні мігрантів, ні приймаюче суспільство. В Україні стосовно мігрантів наразі є лише відомчі норми по режимних закладах утримання осіб, що незаконно перетнули державний кордон. Це житло представлене лише вузькоспеціалізованими об'єктами - пунктами тимчасового утримання іноземців та осіб без громадянства (ПТП)¹, та пунктами тимчасового розміщення біженців і осіб без громадянства (ПТРБ). Дані об'єкти є закритими та підпадають під перелік закладів з обов'язковою охороною і спеціальним режимом відвідування. Моделі житла для мігрантів, як місця концентрованого тимчасового утримання нелегалів – не вирішує усіх викликів сучасності. Для мігрантів, які на законних підставах потрапляють в Україну, з метою тимчасового чи постійного проживання, немає напрацьованого бачення житла.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота пов'язана з такими державними документами, як: Указ Президента України, "Про Концепцію державної міграційної політики" від 30.05.2011 № 622/2011 р., Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. N1110 "Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні". Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи "Перспективні напрямки формування житлового середовища" (№ 011U-010226).

Мета роботи: розробити типи житла для мігрантів.

Завдання дослідження:

1. Систематизувати дані по міграції, як соціально-демографічного явища, уточнити стан дослідженості питання житла для мігрантів, визначити цільову аудиторію споживачів даного типу житла.

¹ Відомчі будівельні норми України. Будинки і споруди. Проектування пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні. 2007

2. Розробити методологію дослідження, порядок його проведення, методи.
3. Узагальнити вітчизняний та закордонний досвід проектування та експлуатації існуючих типів житла для мігрантів.
4. Виявити основні чинники, що впливають на формування типології житла для мігрантів.
5. Розробити рекомендації по формуванню типів житла для мігрантів.

Об'єкт дослідження: існуючі об'єкти і проектні моделі типів житлових будинків і житлових осередків для мігрантів.

Предмет дослідження: розпланувальна організація житлових одиниць для мігрантів та прийоми їхньої інтеграції в структуру міського житла.

Межі дослідження – хронологічні: від другої половини 1990х р. до теперішнього часу; територіальні: Україна, країни Європи та Північної Америки; типологічні: житло для категорії трудових мігрантів, що перебувають в процесі інтеграції у суспільство та не мають фінансових ресурсів орендувати чи придбати житло на ринку нерухомості.

Методи дослідження:

1. Аналіз та систематизація літературних джерел, наукових праць, статистичних даних, вивчення проектної документації; порівняльний та статистичний аналіз зібраного матеріалу з використанням традиційних загальнонаукових методик;
2. Інтерв'ювання, соціологічне опитування та проведення фокус-групових досліджень серед контингенту потенційних споживачів житла та експертів в галузях дотичних до даної теми.
3. Експериментальне проектування з наступним техніко-економічним аналізом.

Наукова новизна отриманих результатів:

1. Вперше в Україні в науковий обіг введено поняття трудових мігрантів як окремої специфічної категорії споживачів житла, систематизовані теоретичні передумови та сформульовані критерії дослідження житла для мігрантів.

2. Вперше виявлені ієрархічно структуровані вимоги до житла з боку мігрантів, як основи для формування типології житла;

3. Вперше розроблені соціально-архітектурні моделі типів житла для мігрантів та сформульовані рекомендації що до їхньої інтеграції в структуру міського житлового фонду;

4. Вперше запропоновано стратегію інтеграції трудових мігрантів в структуру приймаючого суспільства засобами керованої житлової політики.

Практичне значення одержаних результатів.

Отримані результати можуть бути використані: при подальших наукових дослідженнях житла для мігрантів, розробці стратегій і програм інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство; для вдосконалення проектних норм; при проектуванні житла для мігрантів, а також в навчальному процесі (курсове та дипломне проектування).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати дисертаційної роботи отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження представлені на 7 наукових конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Наукові дослідження сучасності», м.Київ, 30 травня 2012 р. [11]; II міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика містобудування. Перспективи і пріоритети розвитку», м.Луцьк, 17-18 жовтня 2012 р.; Міжнародна наукова конференція «Креативний урбанізм», 24-25 травня 2013 р.; Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Питання сучасної науки і освіти», м.Київ, 29-31 липня 2014 р. [12]; Науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку архітектури, містобудування, дизайну та мистецтва», м.Полтава, 16-18 травня 2016 р.; Наукова конференція «Містознавчі студії: становлення наукового напрямку», м.Львів, 27 квітня 2017 р. [13]; 2nd International Conference on studies in Arts, Economics, Humanities and Social Sciences (AENSS – 2017), Париж, Франція, 27-28 квітня 2017.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 14 наукових працях, у тому числі 1 стаття в монографії, 9 статей опубліковано у фахових виданнях України, 1 стаття у міжнародному виданні, 3 - тези конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів основного дослідження з висновками, загальних висновків, бібліографічного переліку та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 307 сторінок, зокрема основний зміст роботи викладено на 233 сторінках тексту, 19 сторінок списку використаних джерел на 152 позиції, 55 сторінок ілюстрованих таблиць та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

РОЗДІЛ I «ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТЛА ДЛЯ МІГРАНТІВ». У підрозділі 1.1. «Міграція як соціальне явище» узагальнено результати попередніх досліджень стосовно міграції: визначення, причини виникнення, соціальна оцінка. За І.І.Марченко, міграція – це переселення за власною ініціативою з метою постійного проживання в приймаючій країні (або місцевості) з моменту одержання посвідки на проживання або іншого офіційного статусу, що передбачає перспективу стати громадянином країни, до моменту одержання громадянства. Механізми, що спонукають до міграції, розкрито у працях Ендрю Дональда Роя – це невідворотність процесу перетоку робочої сили від менш оплачуваних ринків до ринків з більшим рівнем оплати праці, громадян з обмеженими свободами – у суспільства з меншим рівнем регулювань та заборон. В існуючих умовах нерівномірності розвитку світових економік, різних рівнів дотримання державами свобод та прав особистості міграційні потоки існуватимуть і надалі. Внаслідок конфліктів чи кліматичних змін відбуватимуться і чергові сплески міграційних хвиль.

Підрозділ 1.2. «Соціально-демографічна характеристика міграції» містить дані про структуру і динаміку міграції в країнах Європи і в Україні. Сукупна кількість мігрантів в Україні: 0,2 млн. іммігрантів, що перебувають на обліку в органах внутрішніх справ та 5,3 млн. мешканців України, які за даними

останнього перепису населення народилися не на її території. 92% мігрантів - з пострадянського простору: з Росії, Молдови, Узбекистану, Білорусі, Грузії, Вірменії, Азербайджану. Тривале позитивне сальдо міграції іноземців спостерігається у трьох регіонах країни - Одеська область, Київ та АР Крим (до періоду анексії РФ у 2014 р). Одеська область лідирує зі значним чистим приростом у кількості мігрантів починаючи з 2004 року: 1258 осіб у 2004 році, 2103 – у 2005 та стрибок у два наступні роки до 7830 та 10981 осіб, відповідно. Міграцію в Україну можна поділити на транзитну (до країн ЄС) та цільову (кінцевим пунктом міграції стає Україна).

На основі статистичних даних сформовано середньостатистичний опис мігранта в Україні: це чоловік працездатного віку (25-40 років), виходець з країн пострадянського простору чи Азії, котрий проживає у великому місті в південних та східних областях України.

У країнах Європи середня частка мігрантів у суспільстві становить 7%. У ряді країни він більший (Німеччина – 22,92%, Італія – 15,21%, Іспанія -14,77%, Франція – 13,6% , Велика Британія – 12,3%), в інших – не досягає і 4% (Греція – 3,23%, Австрія – 2,85%, Бельгія – 2,19%, Швеція – 1,85%, Чехія - 1,25%, Данія – 1,12%). За період міграційної кризи 2013-2018 рр. в Європу прибуло 4,75 млн. осіб мігрантів, що склало 0,93% сумарного населення країн ЄС. Причому деякі країни, зокрема Німеччина, усвідомлювали негативну реакцію свого населення що до напливу мігрантів і можливі соціальні проблеми, але приймали мігрантів не так з гуманізму, як намагаючись компенсувати негативні демографічні тенденції, зумовлені скороченням населення із-за низької народжуваності. В цілому ж панує думка, що міграція – це об'єктивний глобальний процес світового розвитку, який може мати позитивні соціально-економічні наслідки для суспільства, якщо не буде пущений на самоплив, а буде відповідно організовано процес інтеграції мігрантів в спільноту приймаючої країни, в тому числі – через відповідно запроектоване спеціальне житло.

Контингент мігрантів досить неоднорідний. Часто під мігрантами розуміють і біженців, і переселенців всередині країни внаслідок війни (в Україні – з Донбасу і Криму) чи стихійного лиха, внутрішні трудові переміщення населення, заробітчан і т.п. Аналіз характеристик всіх цих груп дозволив максимально чітко конкретизувати саме той контингент, який є об'єктом даного дослідження і є цільовим споживачем типів житла, які мають стати результатом даної роботи (Рис.1.1).

У підрозділі 1.3. «Стан дослідженості питань житла для мігрантів» проаналізовано основні наукові праці в даній сфері наукових знань. Встановлено, що основний масив інформації стосовно мігрантів стосується аналізу самої міграції як соціального явища, його природи, статистики, джерел, структури, причин і прогнозів, систематизації термінології, соціальних проблем, які породжує міграція. Що до архітектури і житла зокрема, то закордонні напрацювання – це в основному концептуальні проекти, наприклад Bryan Finoki [Bryan Finoki, 2006], катарський парк науки та техніки – QSTP [Virginia Commonwealth University in Qatar, 2012], проект групи архітекторів

Інституту Архітектури Південної Кароліни, США [Caroline Dahl, Robert Cha, Hossein Lotfi Shemirani, 2009] - Caroline Dahl, Robert Cha, Hossein Lotfi Shemirani, архітектора та дослідника Mühlbauer L. [Mühlbauer L., 2017.], Iris Levin-Azriel, Іванова З.І. Теоретичні дослідження мають фрагментарний характер і не розглядають проблеми в цілому.

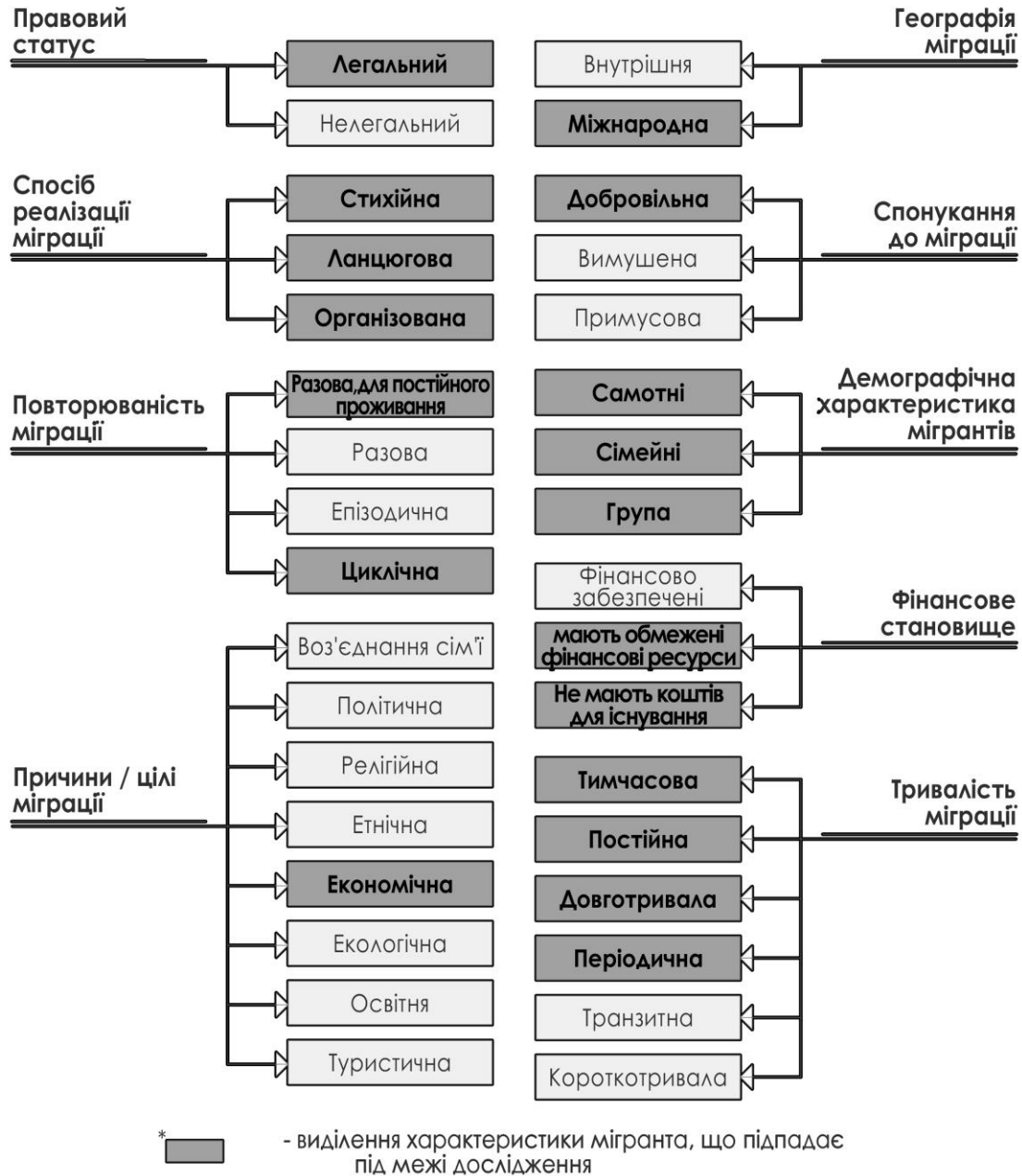

Рис. 1.1. Виокремлення адресної категорії мігрантів

Українські науковці досліджень житла для мігрантів не проводили, деяке зацікавлення даною темою прослідковується лише в матеріалах журналістів та громадських організацій. Опосередковано до теми житла для мігрантів можна віднести напрацювання у векторі спеціалізованого і малометражного житла Абрамової Р.П., Бранденбурга Б.Ю., Гнеся І.П., Третьак Ю.В., Гнат Г.О., Соловій Л.С. та ін. Дані дослідження висвітлюють аспекти проектування та функціонування типів соціального житла, спеціалізованого, а також житла для

незахищених верств населення. Зазначені вище автори не торкалися мігрантів, як окремої категорії споживачів житла.

РОЗДІЛ II «МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЖИТЛА ДЛЯ МІГРАНТІВ». У підрозділі 2.1. «Критерії та загальна стратегія дослідження» обґрунтовано напрям розвитку дослідження та базові орієнтири, стосовно яких співставлялися поточні результати покроково виконуваних задач. Прийнята в дисертації стратегія дослідження підпорядкована розробці одного з основних шляхів інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство - через житлову політику. Це виокремлення окремого типу житла для мігрантів, його диференціація у відповідності до рівня готовності мігранта до інтеграції у корінну спільноту, градація «рівня комфортності» в залежності від матеріальних можливостей і потреб мігранта, а також варіанти просторових форм інтеграції зазначених типів житла в забудову міста. До прийнятих критеріїв дослідження віднесено: а) домінуюча комерційна основа створення житлового фонду для мігрантів: оренда чи купівля даного комерційного житла має відповідати фінансовим можливостям працюючого сегменту мігрантів, а отже містити певний комерційний інтерес для потенційного інвестора; б) інтеграція мігрантів не повинна призводити до антисоціальних чи ксенофобських настроїв та не повинна порушувати комфорт проживання представників приймаючого суспільства; в) реалізація інтеграції з перспективою асиміляції передбачає поступовий характер та забезпечується градацією типів житла початково для одинокої особи, далі - подружжя мігрантів і сім'ї з дітьми; д) інтеграція мігрантів, яка не ставитиме перед мігрантом умов повного культурного / релігійного / національного розриву з його попередньою ідентичністю.

Підрозділ 2.2. «Послідовність етапів дослідження» обґрунтовує логіку етапів дослідження, у відповідності до поставлених меж, стратегії та критеріїв. Виокремлено п'ять етапів: I етап передбачав огляд та систематизацію теоретичних передумов вивчення житла для мігрантів; II етап розробку методологічних основ дослідження; III етап передбачав вивчення, аналіз і систематизацію вітчизняного та зарубіжного досвіду проектування/експлуатації різних типів житла для мігрантів; IV етап ставив за мету провести аналіз основних чинників формування житла для мігрантів; V етап – формулювання стратегії інтеграції житла для мігрантів у сформоване міське середовище, розробка типів соціально-архітектурних моделей житла для мігрантів, їх техніко-економічний і архітектурно-композиційний аналіз, рекомендації що до нормування і проектування.

В підрозділі 2.3. «Методи дослідження» описані всі застосовані в роботі методи проведення дослідження: а) пошук та систематизація інформації з опублікованих видань, а також з Інтернет-джерел шляхом моніторингу онлайн порталів; б) метод натурних обстежень, який передбачав вивчення вітчизняних об'єктів спеціалізованого житла для мігрантів в пунктах тимчасового перебування та ПТРБ; в) метод фокус-групового інтерв'ювання мігрантів та працівників установ, що адмініструють існуючі заклади для проживання мігрантів; г) глибинне аналогове інтерв'ювання мігрантів українського

походження, що проживають за кордоном; д) стандартизоване соціологічне опитування мешканців українських міст; е) опитування експертів в галузі психології і нерухомості; є) картографічний метод аналізу містобудівних аспектів локалізації житлових об'єктів для мігрантів в країнах ЄС в поєднанні з паралельним пошуком та аналізом фотоматеріалів, текстової інформації стосовно цих об'єктів і їхнього впливу на оточуючу забудову та структуру населеного пункту в цілому.

РОЗДІЛ III «АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЖИТЛА ДЛЯ МІГРАНТІВ». Підрозділ 3.1. «Особливості розташування житлових одиниць для мігрантів в структурі населених пунктів». Розселення мігрантів у сформоване міське середовище відбувається на тлі ряду паралельних урбаністичних процесів: приріст міського населення внаслідок внутрішньої міграції громадян країни; тенденції до ущільнення забудови; брак житлового фонду для задоволення потреб корінного населення; висока ринкова вартість нерухомості; упереджене ставлення корінного населення до потенційного сусідства з мігрантами. Архітектурний аспект інтеграції мігранта (а саме його помешкання) у сформоване урбаністичне середовище з метою уникнення анклавів, геттоїзації забудови та створення дискомфорту корінним городянам відіграє значну роль на рівні міста, району.

Виявлено, що більшість зарубіжних моделей житла для мігрантів являють собою варіації мобільного чи модульного житла, які швидко і без великих капіталовкладень можливо реалізувати. Окремим прикладом, що вирізняється, є проект групи архітекторів Інституту Архітектури Південної Кароліни, США (Caroline Dahl, Robert Cha, Hossein Lotfi Shemirani), які запропонували інноваційну модель, що передбачає розміщення в одному житловому будинку престижного комерційного житла і бюджетного житла для мігрантів, але всі ці елементи просторово розмежовані таким чином, що виключають можливість прямого контакту.

У підрозділі «3.2. Зарубіжний досвід формування житла для мігрантів». В країнах ЄС застосовуються три підходи до забезпечення мігрантів житлом: у соціальному житлі, у спеціалізованому і на ринку нерухомості. Певні країни реалізують лише один підхід, інші - поєднують ці три підходи.

а) розселення мігрантів у соціальному житлі. У Великобританії мігрантам дозволено претендувати на соціальне житло на рівні із іншими малозабезпеченими людьми та молоддю. Будівництво здійснюється в основному на околицях невеличких містечок, або недалеко від великих промислових центрів. За останні 5 років серед новоприбулих мігрантів 60% винаймають житло в приватному секторі, 18% придбали власне житло, 11% - в будинках соціального житла. На практиці біженців і безпритульних мігрантів буває поселяють не просто у віддалені райони, але у райони з високою злочинністю, а також у міські «нетрі». У Франції мігрантам також пропонується самотужки вирішувати свої житлові питання на ринку орендного соціального житла, яке зводиться переважно на периферії міської забудови.

ФРН використовує схожі методи поселення мігрантів у соціальне орендне житло. Цікаво, що у більшості мігрантів, що проживають в Берліні, житлова площа на одну людину складає понад 2,5 м², але є сім'ї чи спільноти мігрантів, де такий показник становить від 2,5 до 1,8 м² на одну особу. Тим не менше, близько 75% мігрантів вважають, що площа помешкання є задовільною.

б) розселення мігрантів у спеціалізованому житлі практикують Британія, Франція, ФРН. Це тимчасове житло дортуарного типу для швидкого вирішення масової потреби із забезпеченням мінімально допустимих умов. В публікаціях даний тип житла зустрічається, як «shelter» - прихисток, укриття, притулок. Влаштовують його переважно у великих приміщеннях зального типу (ангарах, спортзалах, павільйонах...), відтак вважати його повноцінним типом житла як мінімум не коректно. Для більш тривалого проживання у ФРН практикують переобладнання одного чи кількох крупних будівель з існуючого фонду нерухомості в житлові будинки для великої кількості (десятків і навіть сотень) виключно мігрантів.

в) розселення мігрантів на основі вільного ринку нерухомості практикує Іспанія, яка входить в п'ятірку європейських країн з найбільшою кількістю мігрантів. Ті, що хочуть залишитися в Іспанії, мають вибір – орендувати житло чи взяти іпотечний кредит у держави на його придбання на ринку житла, нарівні з іншими громадянами країни. Мігранти, для яких Іспанія є короткотривалою зупинкою перед еміграцією в інші країни Європи, житло орендують, часто подово, і з великою кількістю людей в одній квартирі.

На фоні низької фінансової спроможності мігрантів, вільний ринок нерухомості нерідко призводить до появи оренди нежитлових приміщень (підсобних, господарських, підвалів, горищ, тощо) з метою проживання в них. Таке житло має низький рівень якості проживання та значно обмежує людину у гігієнічному і психологічному комфорті (як правило - позбавлене санвузлів, водопостачання, малогабаритне, без обігрівання, тощо).

Підрозділ 3.3. «Існуючі типи житла для мігрантів в Україні» присвячено вивченню досвіду функціонування пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства (ПТПІ) і пунктів тимчасового розміщення біженців (ПТРБ). Це спеціалізовані відомчі об'єкти Міграційної служби МВС України з охоронним периметром та системою перепусток для доступу в них. ПТПІ та ПТРБ призначені для ізоляції і тимчасового (граничними термінами проживання є 18 та 3 місяці відповідно^{2 3}) утримання 350 та 70 мігрантів, в тому числі і сімейних. Запроектвані у відповідності до існуючих відомчих норм МВС, мають переважно дортуарне розпланування житлової частини, спільні санвузли, кухні, приміщення для спілкування. Дані об'єкти досить нові і

² Наказ МВС 14.06.2018 № 503 "Про затвердження Положення про пункти тимчасового розміщення біженців", 2018

³ Наказ МВС 18.03.2019 № 191 "Про затвердження Змін до Інструкції про порядок утримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні", 2019

забезпечують щойно прибулим із-за кордону мігрантам мінімальний рівень умов для проживання. З огляду на відсутність явних недоліків в архітектурно-розпланувальних рішеннях, в подальшому ПТПІ та ПТРБ не розглядаються даною роботою як потенційне житло для мігрантів, що прагнуть інтегруватись в нове суспільство, однак задіяні в якості джерела інформації про потреби мігрантів та як доступна для соціологічного опитування модель концентрованого проживання мігрантів.

Таким чином, аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду формування житла для мігрантів засвідчив ряд проблемних моментів системного характеру:

а) притулки для мігрантів не орієнтуються на їхню інтеграцію у структуру поселення (масштабність споруди, кількість житлових одиниць, локалізація);

б) житло для мігрантів вирішуються як місця їхнього концентрованого розселення, що несе в собі небезпеку геттоізації, що породжує антисоціальні явища;

в) притулки для мігрантів не мають градації: від крупних об'єктів утримання мігрантів на державному кордоні до одиничних помешкань, що вкраплюються у забудову поселень;

г) притулки для мігрантів не орієнтуються на розподіл мігрантів за рівнем їхньої готовності до інтеграції у нове суспільство;

д) при проектуванні житлового середовища дуже рідко застосовуються архітектурно-планувальні прийоми, спрямовані на полегшення та активізацію процесів інтеграції мігрантів.

РОЗДІЛ ІV «АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ЖИТЛА ДЛЯ МІГРАНТІВ». У підрозділі 4.1. «Соціально-психологічні чинники інтеграції мігрантів в житлове середовище громадян приймаючої країни» систематизовано результати проведених автором соціологічних опитувань мігрантів, українських заробітчан, громадян, що репрезентують корінне населення країни, працівників місць утримання осіб без громадянства та мігрантів. Виявлено, що негативне ставлення до мігрантів є притаманне меншості опитаних громадян України (25.4%). Натомість 74.6% опитаних ставляться до мігрантів нейтрально або позитивно, відтак можна констатувати, що українське суспільство не є категоричне в несприйнятті мігрантів та їхньої інтеграції в українське суспільство. У містах, де частка мігрантів серед городян найвища в Україні, ставлення до мігрантів є більш толерантне, ніж в регіонах де мігрантів менше. Це свідчить, що страхи та загрози від мігрантів дещо перебільшені, очевидно дякуючи висвітленню в ЗМІ помилок в розселенні мігрантів в країнах ЄС. Таким чином, українське суспільство є відкритим до мігрантів, що мають на меті інтегруватись у вже сформоване середовище.

За результатами інтерв'ювання трьох фокус-груп мігрантів в пунктах тимчасового перебування мігрантів 73,3% опитаних висловили свою готовність інтегруватись, працювати і самостійно забезпечувати собі нове життя, якісно відмінне від того, яке було у них на батьківщині. Багато мігрантів хотіли б відвідувати курси української мови та комп'ютерної грамотності. Сімейні висловлювали бажання, щоб їхні діти навчались в загальноосвітніх школах міста, разом з українськими однолітками. Жоден із опитаних респондентів не

вказав на етнічну нетерпимість чи національне непорозуміння як причину конфліктів у побуті між мігрантами.

26,7% мігрантів не бажають міняти власні звички і стиль життя, підлаштовуватись під суспільство, в котрому вони опинились. Однак здебільшого це ті мігранти, котрі вбачають в Україні тільки тимчасову територію перебування на шляху в треті країни.

В рамках даного дослідження було проведено інтерв'ювання досвідчених практикуючих психологів, які вказали на важливість виокремлення мігрантів у окрему групу. Мігрантів оточує незнайоме, інколи агресивне середовище, відтак вони мають значно більше точок вразливості. Було виокремлено та артикульовано такі тези: а) мігрант, потрапивши в нові умови та середовище, прагне відбудувати звичні та комфортні для себе умови; б) мігрант під час перебування в нових, незвичних умовах реагує пошуком собі подібних – з метою спільного вирішення побутових проблем; в) процеси сегрегації та самовідмежування мігранта від оточуючого суспільства та відмежування громадян приймаючого суспільства від мігрантів, є характерними, проте не є обов'язковими. Вище зазначені тези вказують на бажаний з позиції мігрантів характер їхнього розселення - концентроване чи малоконцентроване. Однак, якщо не впливати на процеси розселення мігрантів, утворення анклавів (етнічних/релігійних/расових) є передбачуваним явищем, з усіма супутніми негативними процесами. На думку експертів, фобію громадян перед мігрантами можна подолати **дисперсним або малоконцентрованим розселенням мігрантів в житлове середовище приймаючого суспільства.**

В підрозділ 4.2. «Економічні чинники» висвітлено результати інтерв'ювання експертів з нерухомості, а саме маклерів і агентів з продажу та оренди нерухомості. Дослідження містило наступні результати: а) попит на нерухомість поблизу осередків проживання неінтегрованих мігрантів є незначним; б) локації компактного проживання мігрантів, що інтегруються та сприймають цінності суспільства, не є чинником впливу на ринок нерухомості. Тобто інтереси економіки ринку нерухомості вказують на **доцільність дисперсного розселення мігрантів в структуру масового багатоквартирного житла**, при умові, якщо окремі квартири для мігрантів будуть відповідно пристосовані для їхнього проживання. Це підтверджує і негативний німецький досвід концентрованого розселення мігрантів, яке спричинило зниження попиту на житлову комерційну нерухомість після розміщення поруч з нею об'єктів для мігрантів.

Підрозділ 4.3. «Архітектурно-містобудівні чинники» присвячений виявленню потреб і преференцій мігрантів стосовно різних компонентів міського житлового середовища. Щоб отримати зазначену інформацію, було проведено фокусне опитування мігрантів українських закордонних заробітчанин, як соціально-економічної групи, що по своїх потребах і умовах перебування за межами рідної країни найближче співвідноситься із потенційними мігрантами в Україні. Опитаним було запропоновано описати реальні умови їхнього проживання на чужині, а також відзначити пріоритетні для них особисто опції

житла та ті опції, які не є актуальними для проживання і роботи за межами батьківщини. Опитування дало наступні результати:

- 55% мігрантів проживають в помешканнях з однією кімнатою, 36% - з двома кімнатами, решта -9%; як правило, в цих помешканнях вони проживають не одноособово, а ділять їх із такими ж, як і вони, співвітчизниками;

- сформовано рейтинг бажаних умов проживання та антирейтинг найменш затребуваних при виборі мігрантами житла (Рис.4.1, 4.2).

Всі без винятку респонденти вважають найбільш важливими факторами доступність (ціну) орендованого житла та наявність в помешканні санвузла чи ванної кімнати не загального використання. Наявність зони відпочинку з доступом до мережі Інтернет є важливим для 81% опитаних. Близькість помешкання до роботи, зупинок громадського транспорту є актуальною для 65% опитаних, що у свою чергу повинно відобразитись як чинник локалізації житла для мігрантів у структурі міста. Наявність зони індивідуального користування, приватного простору та наявність кухні чи окремої зони приготування і споживання їжі важлива відповідно для 48% та 32% опитаних.

Рис.4.1.Рейтинг бачення мігрантами важливих характеристик житла

Для 100% опитаних немає жодного значення, чи буде в будинку, де вони збираються орендувати помешкання, ліфт. Так само для 2/3 респондентів байдуже, чи буде їхнє помешкання забезпечене інсоляцією⁴, більше половини не надають значення поверху, на якому може розміщуватись їхнє помешкання, а також наявності поблизу будинку автостоянки. Район проживання та толерантність сусідів згадують відповідно 37% та 25% респондентів, але і вони

⁴ Можна припустити, що нехтувати інсоляцією може до 100% мігрантів, оскільки в процесі опитування виявилось, що більшість респондентів не знають, що таке інсоляція, і розуміють під нею природне освітлення

не є визначальними чинниками при виборі місця проживання, що підтверджує можливість дисперсного розселення мігрантів в структурі житлової забудови.

Відтак бажане житло, яке шукають мігранти, суттєво відрізняється від того, що сьогодні проектується і пропонується ринком житла для потреб корінного населення країни. Його неможливо реалізувати в рамках існуючих в Україні архітектурних проектних норм.

Рис.4.2. Антирейтинг найменш затребуваних характеристик при виборі мігрантами житла.

Містобудівні чинники формування житла для мігрантів, та його вплив на місто досліджувались на типових прикладах 5 міст ФРН (Вертхайм, Ебельбан, Науен, Россбах, Тройглиць.). Житло для мігрантів в даних містах розміщено в середмісті у вигляді однієї чи кількох крупних спеціально пристосованих будівель, розрахованих на проживання десятків і навіть сотень мігрантів. Подібний прийом концентрованого розселення мігрантів не сприяв їхній інтеграції у міську спільноту і призвів до напружених стосунків з городянами, що відобразилось у численних підпалах будинків для мігрантів. Також житло для мігрантів, розташоване в тканині міста поблизу головних магістралей, частково витіснило інші соціально важливі об'єкти міста.

В цілому при вивченні зарубіжних містобудівних практик забезпечення житлом мігрантів, не виявлено механізмів запобігання виникненню етнічних чи культурних анклавів, явища сегрегації мігрантів і геттоїзації районів з мігрантами. Як правило, гострі конфлікти громадян приймаючих країн та мігрантів трапляються в невеликих містах у випадках розташування в одному місці житлових будинків на велику кількість мігрантів, тобто реалізації форми їх концентрованого розселення. Тобто утворення анклавів і ступінь та ефективність інтеграції мігрантів у нове суспільство має між собою прямий обернений зв'язок. Відтак констатується, що за відсутності механізму регулювання розселення

мігрантів в структурі міста та архітектурних засобів інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство ситуація не матиме перспектив позитивного вирішення.

Рідкісним позитивним досвідом інтеграційного житла для мігрантів є проект «50x50» архітектурної компанії Schluder Architektur у Відні. Ідея інтеграції тут втілюється через невисокі ціни на квартири, мікс орендарів (50% - городяни Відня і 50% - мігранти) і велику кількість місць для комунікації, в першу чергу дітей (галереї і простір під піднятим на опори будинком).

		Затребуваність і потреби/цілі мігранта									Учасники процесу реалізації житла для мігрантів				
		Створити сім'ю та мати дітей	Вивчення мови місцевого населення	Проживання поблизу земляків чи знайомих	Мінімальна можлива вартість оренди житла	Забезпечення індивідуального простору в помешканні	Близькість до місць праці	Одержання громадянства або дозволу на проживання/роботу	Хороша заробітня плата та перспективна робота	Інтеграція та соціалізація дітей	Держава/місцеві органи влади	Мігранти	Місцеві мешканці	Інвестори житлового будівництва	Роботодавці
Тип розселення	Концетрований	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☒	☒	☐	☒	☐	☐	☒	☐
	Малоконцентрований	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
	Дисперсно-малоконцентрований	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
	Дисперсний	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☐	☒	☒	☐	☐	☐	☒	☒

Рис. 5.1. Можливості задоволення інтересів мігрантів та інших учасників процесу формування житлового фонду в залежності від форм розселення.

РОЗДІЛ V «РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ ДЛЯ МІГРАНТІВ». Підрозділ 5.1. «Теоретична модель державної житлової політики, орієнтованої на інтеграцію і асиміляцію мігрантів» пропонує стратегію інтеграції мігрантів в структуру суспільства приймаючої країни за допомогою житлової політики. На підставі виявлених в попередньому розділі преференцій мігрантів, корінних мешканців, інтересів органів місцевої (міської) влади, інвесторів та роботодавців (рис.5.1) сформульовано основні постулати такої житлової політики:

- рекомендується всіляко уникати в житловому фонді будь-якої концентрації мігрантів однієї національності чи віросповідання;
- контингент мігрантів доцільно розділити на три умовні категорії: новоприбулі мігранти, мігранти в процесі адаптації, адаптовані мігранти;

- пропонується чотири моделі розселення в структурі нерухомості приймаючого суспільства: дисперсне, дисперсно-малоконцентроване, малоконцентроване, концентроване.

Концентроване розселення орієнтоване на новоприбулих мігрантів, малоконцентроване – на мігрантів, які знаходяться в процесі адаптації, дисперсне і дисперсно-малоконцентроване – на адаптованих мігрантів. Для концентрованого розселення найбільше пасує статус відомчого орендного житла. Інші три типи розселення - складова міського житлового фонду, як орендного, так і орієнтованого до продажу на ринку житла, а відтак можуть мати комерційний інтерес для потенційних інвесторів житлового будівництва (приватних осіб, компаній, міста).

Підрозділ 5.2. «Типи будинків» розкриває номенклатуру спеціалізованого і масового багатоквартирного житла, в структуру якого інтегрується певна кількість житлових одиниць для мігрантів, яка в свою чергу постає на базі пропонованих типів розселення мігрантів.

Рис. 5.2. Схема формування типів житла для мігрантів за видом розселення

Дисперсне розселення – одна квартира для мігрантів на типовому поверсі багатоквартирного секційного житлового будинку (**Тип 1**), або ж кілька квартир для мігрантів, розміщених розсосереджено на типовому поверсі в житловому будинку коридорного чи галерейного типу. Частина квартир для мігрантів має складати оптимально 3-5% (але не більше 10%) від кількості звичайних квартир для корінного населення. В квартирах для мігрантів можуть мешкати 1-2 несімейних чи одиноких мігрантів або сім'я з 2-4 осіб.

Дисперсно-малоконцентроване розселення – **тип 2** багатоквартирного будинку для корінного населення, в структуру якого дисперсно інтегровано кілька квартир для мігрантів, в кожній з яких мешкає від 3 до 6 осіб несімейних мігрантів, або сім'я з 5 і більше осіб.

Малоконцентроване розселення – **тип 3** багатоквартирного будинку для корінного населення, в структуру якого інтегровано групу квартир для мігрантів, розташованих по сусідству одна з однією. Така група квартир має містити не більше ніж 40 осіб, або не більше 50% всіх квартир в будинку, і може займати: цілий поверх чи його частину; один фасад або частину фасаду; цілу невелику блок-секцію.

Концентроване розселення – спеціалізований будинок (секція) для мігрантів на 40 і більше осіб (**Тип 4**). Ці будинки доцільно розміщувати безпосередньо біля, або навіть в структурі підприємств, які забезпечують мігрантів місцями праці.

Підрозділ 5.3. «Типи житлових одиниць» розкриває принципи організації житлового простору помешкань для мігрантів. Першочергово житлові одиниці мають бути максимально економічними, оскільки вартість житла є пріоритетним показником для мігрантів. В той же час, необхідно забезпечити кожному мігранту персональний приватний житловий простір, (навіть, якщо площа такого простору буде складати 4-5 м²) і, по можливості, персональний компактний суміщений санвузол. Допускається спільний суміщений санвузол на 2 особи або роздільний на 3-4 особи. Житлові кімнати на 2-3 особи можливі тільки для короткотривалого проживання, чи для мігрантів, що тільки почали інтегруватись у суспільство.

В цілому навіть при наявності персонального житлового простору бажано, щоб кількість мігрантів в помешканні не перевищувала 8 осіб. В житлових одиницях на 3 і більше особи рекомендується передбачати поліфункційне приміщення кухні-їдальні-загальної кімнати. Допускаються житлові кімнати без літніх приміщень і без інсоляції. Квартири для сімейних мігрантів слід проектувати у відповідності до чинних в Україні нормативів соціального житла.

Підрозділ 5.4. «Рекомендації щодо коригування проектних норм» висвітлює пропозиції зміни окремих пунктів чинних ДБН В.2.2-15:2019 (Житлові будинки. Основні положення) і ДСП 173-96 (Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів), спрямованих на впровадження в проектну практику розроблених типів житла для мігрантів. Найбільш актуальними змінами вбачаються наступні: зняття обмежень що до мінімально допустимих площ житлових кімнат та кухні в квартирах для мігрантів; допустимість відсутності інсоляції житлових кімнат; допустимість розташування житла для мігрантів у цокольних приміщеннях, а також в мансардних поверхах над 4-5-поверховими будинками без влаштування ліфта; допустимість розташовувати тимчасового житла для мігрантів на території виробничих об'єктів, або в межах їхніх санітарно-захисних зон; можливість виключення мігрантів при розрахунку паркомісць для житлового будинку.

Підрозділ 5.5. «Рекомендації щодо організації і управління житловим фондом для мігрантів» орієнтований на впровадження в практику розроблених типів житла для мігрантів і є спробою надати певний інструментарій для реалізації житлової політики стосовно даного контингенту в межах міста.

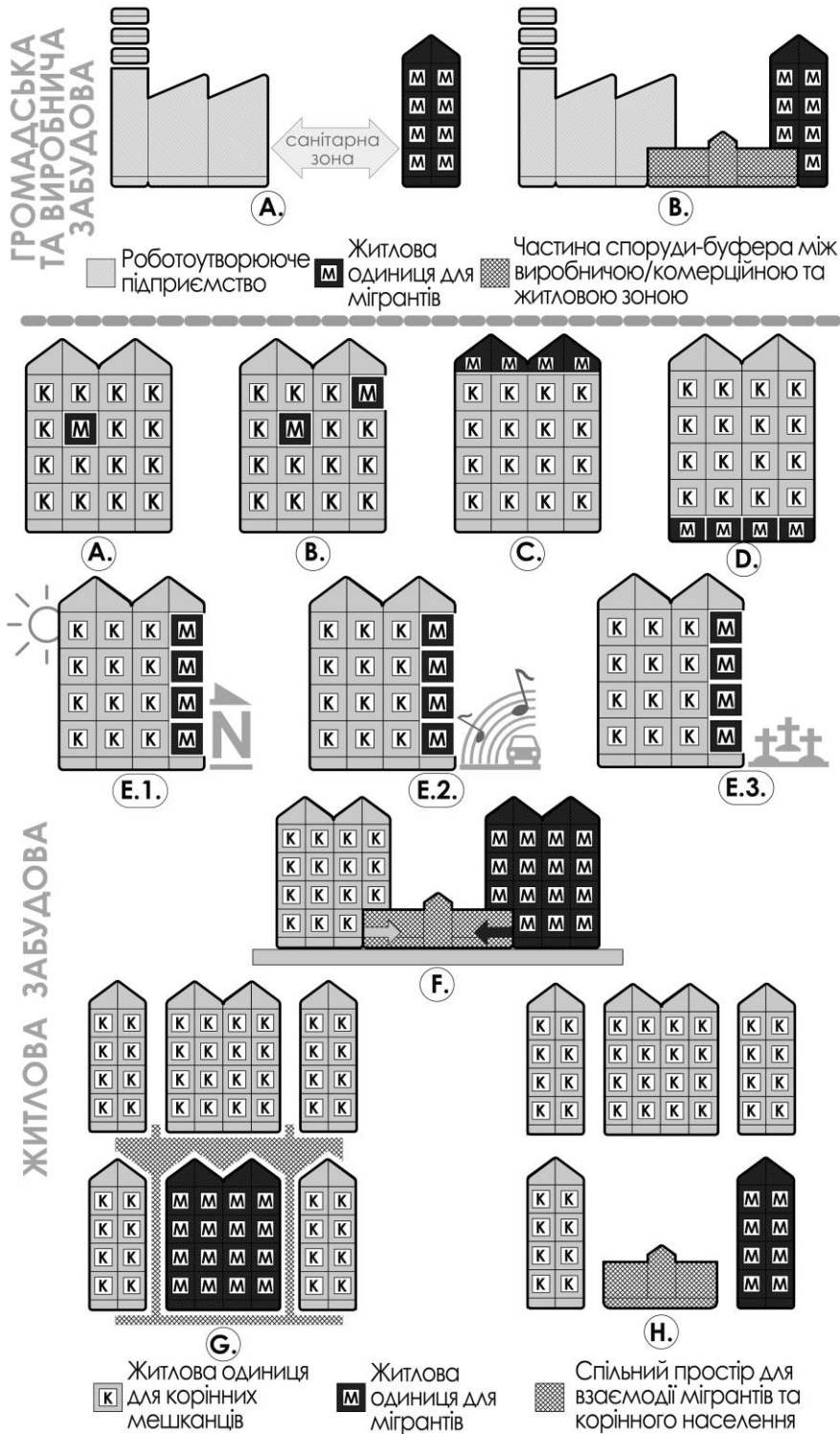
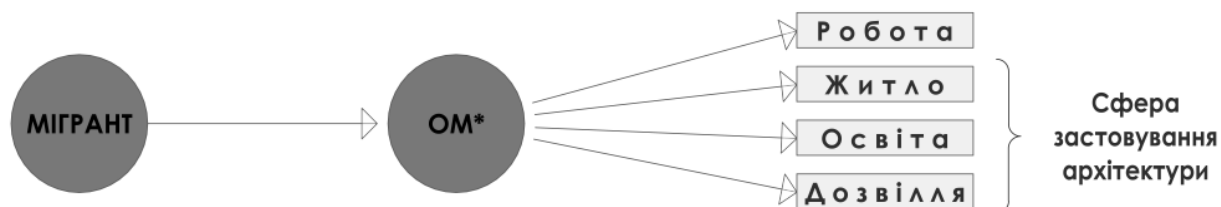

Рис.5.3. Схема можливих варіантів інтеграції житла для мігрантів у структуру житлової забудови, громадських споруд та виробничих об'єктів

Система управління житловим фондом для мігрантів мала би передбачати: створення, підтримання в робочому стані і розширення житлового фонду для мігрантів, адміністрування цим фондом; інформаційну допомогу мігрантам у працевлаштуванні; координацію спільних дій з державними, приватними та міжнародними інституціями з метою інтеграції мігрантів у структуру міської спільноти; моніторинг еволюції житла для мігрантів, його впливів на оточуючу забудову, попередження виникнення небажаного процесу геттоїзації; налаштування супутніх, необхідних мігрантам

сервісів, які б доповнювали соціалізаційну роль житла (додаткова освіта чи професійне навчання для дорослих, охорона здоров'я, влаштування дітей в дитячі дошкільні заклади і в школи, забезпечення духовних і релігійних потреб, допомога в організації дозвілля і в збереженні національно-культурної ідентичності мігрантів).

***ОМ - адміністративний офіс з управління розселення і забезпечення мігрантів у структурі міста**

Рис.5.4. Напрямки діяльності офісу з адміністрування житла для мігрантів.

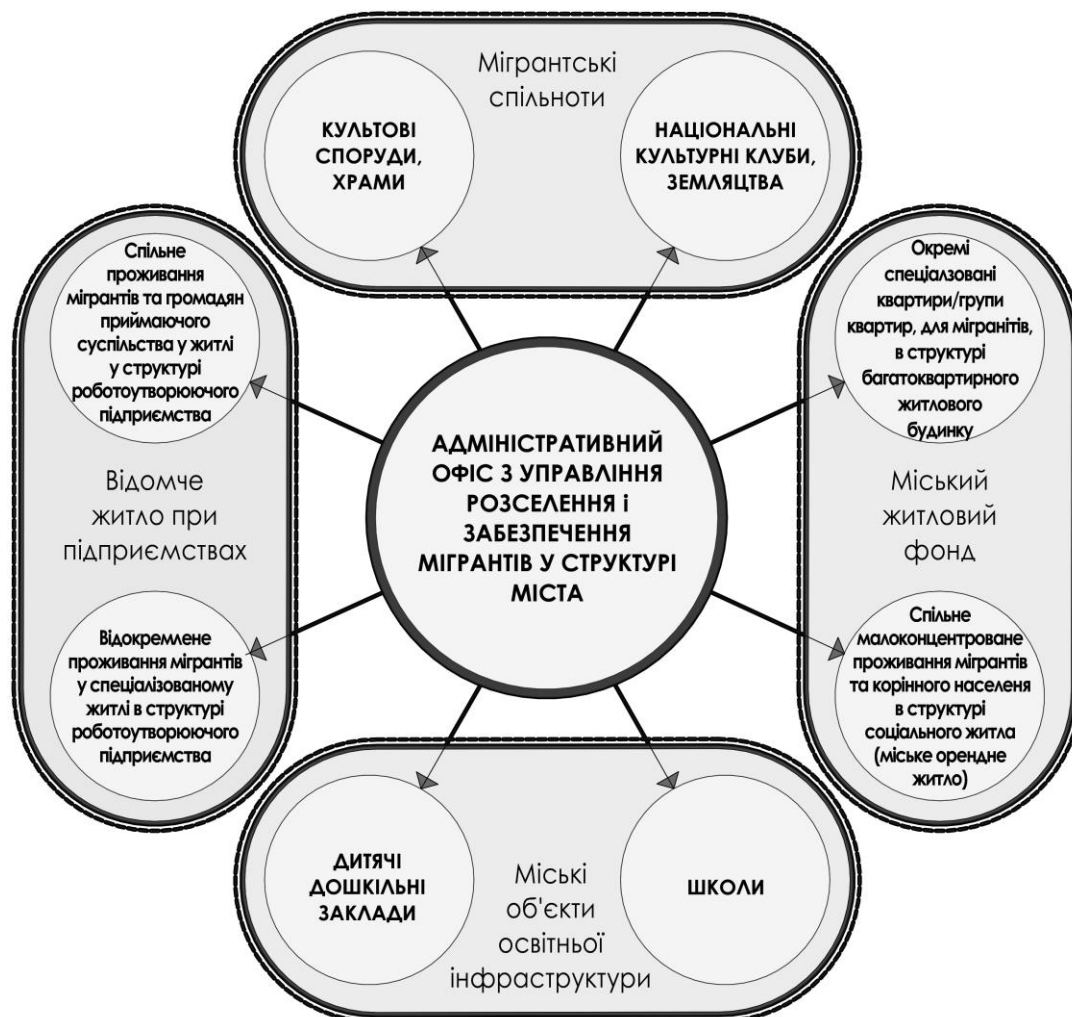

Рис. 5.5. Схема адміністрування процесу життєдіяльності мігрантів.

Очевидно роль подібної управлінської структури - системи управління житловим фондом для мігрантів - міг би виконувати спеціальний підрозділ міськради з умовною назвою «Міський офіс з управління розселенням і забезпечення мігрантів» (ОМ) (Рис.5.4.).

Підрозділ 5.6. «Архітектурно-композиційні особливості житла для мігрантів» на основі аналізу реалізованих об'єктів і запроєктованих моделей житла для мігрантів, містить рекомендації що до формування архітектури спеціалізованого житла і житлових будинків, в структуру яких введено окремі житлові одиниці для мігрантів. Наголошується на необхідності інтеграції житла для мігрантів в оточуюче суспільство та середовище зокрема, а отже житло для даної категорії споживачів не повинне візуально контрастувати з існуючими та проєктованими житловими будинками, розрахованими для місцевих мешканців. В той же час, обумовлений економічними резонами лаконізм житла для мігрантів розширює проєктантам палітру можливих рішень, створюючи додаткові можливості для формування цікавої архітектури міського житла.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації вперше виокремлено мігранта, як окрему категорію споживачів житла, з відмінними від решти суспільства вимогами до житла. На основі цього, сформовано характеристики даного типу житла. За результатами дослідження сформовано низку висновків, основними з яких є:

1. Міждержавна міграція – об'єктивний процес, зумовлений неоднорідністю економічного і соціального розвитку держав, військовими конфліктами, кліматичними змінами, природними і антропогенними катастрофами. Суб'єкт міграції - особа, що за власною ініціативою здійснює переселення в іншу країну з метою постійного там проживання, від моменту одержання посвідки на проживання, яка передбачає перспективу стати громадянином країни, до моменту одержання громадянства. За цей період, який може тривати роками, відбувається адаптація мігранта до нових для нього умов і звичаїв приймаючого суспільства. В залежності від дієвості впливу на процес адаптації засобами житлової політики, міграція може допомогти вирішити проблеми демографічного характеру, нестачі трудових ресурсів, але може також призвести і до расової сегрегації, утворення етнічних анклавів, геттоїзації і всіх пов'язаних з цими явищами негативних соціальних проблем і конфліктів.

2. Мігрант – окрема, відносно нова категорія споживачів житла, яка може складати до 7% населення країни (в країнах ЄС – від 2-3% до 20%). В Україні це в основному вихідці з країн пострадянського простору чи Азії, котрі проживають у великих містах південно-східних областей; це переважно несімейні особи чоловічої статі працездатного віку (25-40 років). На пізніших стадіях адаптивного періоду росте частка сімейних мігрантів. На час періоду адаптації мігрант потребує помешкання, до якого висуває ряд специфічних вимог, що робить його окремою категорією спеціалізованого житла.

3. Встановлено, що стосовно житла для мігрантів в Україні вся увага зосереджена виключно тільки на формуванні вузькоспеціалізованих режимних об'єктів для утримання біженців і нелегальних мігрантів. Зарубіжний досвід демонструє недостатнє врахування впливу форм розселення мігрантів на соціальне благополуччя населених пунктів, що приводить до сегрегації мігрантів, геттоїзації міських територій, і як наслідок - антисоціальних проявів та конфліктів між мігрантами і місцевим населенням. Позитивні приклади

інтеграції мігрантів в суспільство через житло є поодинокі, більшість проектів, які реалізуються, несуть ідеї гуманізації місця розселення великої кількості мігрантів, а не їхньої інтеграції у суспільство. Системних наукових досліджень, які б вказували, як саме вирішувати житло для мігрантів адаптивного періоду, ні в Україні, ні за кордоном не виявлено. Разом з тим, узагальнення сукупного досвіду в цій сфері знань дозволило встановити, що в доповнення до загальновідомих параметрів житла, які обумовлюються природно-кліматичними умовами, соціально-демографічними, містобудівними та ергономічними характеристиками, фінансовою спроможністю споживачів, стосовно мігрантів важливу роль відіграють ще дві особливості: житлове середовище приймаючої країни має сприяти адаптації мігранта до нового для нього суспільства, аж до повної інтеграції в це суспільство; це житло не повинно вносити дискомфорт у спільноту приймаючої країни, призводити до соціального напруження і конфліктів. Нехтування цими особливостями знижує позитивний ефект від міграції для приймаючого суспільства.

4. Виявлено ієрархію пріоритетних вимог мігрантів до різних компонентів житла (від найбільш актуального до менш актуального): мінімально можлива вартість помешкання; наявність приватного персонального житлового простору, санвузла; наявність приміщення для відпочинку, спілкування; наближеність району проживання до місця роботи або до транспортних вузлів; наявність кухні і місця для споживання їжі. Встановлені також ті компоненти житла, якими допустимо нехтувати заради максимального повного задоволення пріоритетних вимог мігрантів: наявність ліфта в будинку; інсоляція помешкання; поверх, на якому розміщено помешкання; наявність паркінгу при будинку; вид з вікна; толерантність сусідів. Виявлений антирейтинг відкриває вікно можливостей для розміщення житла для мігрантів в структурі житлового фонду – використання тих ніш, де норми забороняють розміщувати звичайне постійне житло: в мансардах над 5-поверховими будинками 60-70-х років без влаштування ліфтів; в цокольних поверхах; на фасадах, орієнтованих на північ чи в бік джерела сильного шуму або з депресивними видами, тощо... Подібні прийоми дозволять покращити економічні показники житлової забудови, що сприятиме залученню інвесторів у будівництво житла для мігрантів.

5. Розроблено стратегію інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство за допомогою житлової політики, орієнтованої на фінансове самозабезпечення мігрантів, на комерційний інтерес інвесторів чи працедавців, але керованої з боку держави і міської влади. Для недопущення сегрегації, утворення анклавів і геттоїзації, запобіганню антисоціальних проявів і расових конфліктів, а в кінцевому рахунку - для оптимізації процесу адаптації мігрантів і сприяння їхній асиміляції суспільством пропонується всіляко уникати концентрованого розселення. Натомість рекомендується три типи розселення, яке передбачає розпорошення житлових одиниць для мігрантів в структурі міської забудови: дисперсне, дисперсно-малоконцентроване, мало концентроване.

6. Встановлені базові характеристики і рекомендації по коригуванню проектних норм та проектуванню житла для мігрантів:

- житло для мігрантів не призначене для постійного проживання, режиму його експлуатації найбільше відповідає статус орендного житла;
- при містобудівних розрахунках об'єктів житлового будівництва житлові одиниці для мігрантів допускається не враховувати при визначенні потреб у паркувальних місцях для індивідуального автотранспорту;
- допускається відсутність інсоляції житлових приміщень, якщо це дозволяє зменшити вартість житла чи використати ті частини будинків, в яких проблематично розмістити квартири для постійного проживання;
- допускається приймати площі і об'єм приміщень на основі ергономічних параметрів, тобто із значним відхиленням від мінімально допустимих, регламентованих чинними проектними нормами; при цьому повітрообмін, рекомендується забезпечувати технічними засобами;
- мігранту необхідно забезпечити індивідуальний житловий простір в помешканні: найкраще невелику кімнату площею 5-8 м²; можлива персональна житлова кабіна (бокс, альков, купе) площею 3-4 м²; як мінімум – житлова капсула чи просторово артикульоване ліжко-місце (кут) площею 2,4 м²;
- найбільш комфортними умовами буде забезпечення мігранта персональним компактним санвузлом; допускається спільний для 3-8 осіб санвузол, запроектований у відповідності до чинних норм на проектування гуртожитків;
- функції приготування і споживання їжі, відпочинку та соціальної комунікації доцільно суміщати в одному поліфункційному приміщенні.

7. Рекомендується розміщення житлових одиниць для мігрантів в структурі громадських споруд та виробничих підприємств, якщо ці мігранти будуть обслуговувати потреби безпосередньо саме цих об'єктів. При цьому на таке відомче житло при виробництвах не повинні розповсюджуватись вимоги дотримання нормативних санітарно-захисних розривів, які чинні для звичайного житла для постійного проживання, і вимоги що до розпланування підприємств на рівні генплану. Житло для мігрантів в структурі виробничих об'єктів найбільш доцільно поєднувати з адміністративно-побутовими блоками, а доступ до житла передбачати з поза меж території підприємства

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Баб'як, В.І., 2012. Соціально-політичні передумови формування пунктів тимчасового перебування мігрантів та осіб без громадянства та осіб без громадянства в Україні. *Містобудування та територіальне планування*, 45 (1), с.30-36.
2. Баб'як, В.І., 2013. Архітектурна складова у вирішенні проблеми соціалізації мігрантів. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво*, 14. с.215-221.
3. Баб'як, В.І., 2013. Передумови створення житла для мігрантів в призмі нормативно-правової бази України. *Містобудування та територіальне планування*, 50, с.27-32.

4. Баб'як, В.І., 2015. Інтеграція мігранта у суспільство через спеціально розроблені типи житла. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Архітектура*, 816, с.57-63.
5. Баб'як, В.І., 2017. Особливості основних тенденцій локалізації житлових одиниць для мігрантів. *Архітектурний вісник КНУБА*, 11-12, с. 426-435.
6. Баб'як, В.І., 2016. Негативний досвід впровадження притулків для мігрантів в ЄС, на прикладі Німеччини. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 43 (2), с.239–247.
7. Баб'як, В.І., 2017. Інтеграція житла для мігранта у громадські та промислові об'єкти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Архітектура, 878, с.59–64.
8. Баб'як, В. І., 2018. Архітектурна складова у педагогічній технології інтеграції мігрантів у нове суспільство. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Архітектура, 893, с. 24-29.

Статті у науковому періодичному виданні іншої держави:

9. Babjak, W., 2017. Integracja migrantów do struktury miasta i społeczeństwa. *Środowisko Mieszaniowe*, 19, s.115-122.

Інші публікації, розділ монографії:

10. Баб'як, В.І., 2014. Соціальні проблеми інтеграції житла для іммігрантів у структуру міських житлових утворень. В: Б. Черкеса та Г. Петришин, ред. *Креативний урбанізм: до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці*. Львів: Вид-во Львів. політехніки. с.419-424.

Матеріали конференцій і тез доповідей:

11. Баб'як В.І., 2012. Архітектурна складова проблемисоціалізації іммігрантів. Міжнародна науково-практична конференція «Наукові дослідження сучасності». – Київ, С.81-82.
12. Баб'як В.І., Досвід та особливості формування пунктів тимчасового розміщення біженців в Україні. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Питання сучасної науки і освіти». – Київ, С.95-101.
13. Баб'як В.І., 2017. Негативний досвід реалізації житла для мігрантів в ЄС. Наукова конференція «Містознавчі студії: становлення наукового напрямку». – Львів, С.49-50.

АНОТАЦІЯ

Баб'як В.І. Типи житла для мігрантів. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.02 – Архітектура будівель та споруд. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2021.

Дисертація розглядає проблеми створення та реалізації в Україні житла для мігрантів, що інтегрується в структуру житлової забудови. У роботі висвітлено один з шляхів вирішення проблеми житла для мігрантів засобами архітектури. Наведено аналіз негативного досвіду реалізації житла для мігрантів. Виокремлено складові, що спричинили даний негативний перебіг подій – для уникнення таких ситуацій. Робота містить також успішний

зарубіжний досвід архітектурного вирішення проблеми створення житла для мігрантів, як можливого прикладу для його застосування в Україні.

Дисертаційна робота наводить результати дослідження з виокремлення передумов створення різних типів житла для мігрантів. Містяться також виокремлені чинники, що впливають на формування та експлуатацію житла для мігрантів у структурі забудови.

На основі перелічених чинників запропоновано моделі архітектурно-планувальних вирішень і варіанти їх інтеграції у житлове середовище, громадські та виробничі споруди. У дослідженні також наводяться положення щодо коригування існуючої нормативної бази.

Ключові слова: спеціалізоване житло, житло для мігрантів, дисперсне розселення, інтеграція житла у сформовану забудову.

АННОТАЦИЯ

Бабьяк В.И. Типы жилья для мигрантов. На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.02 - Архитектура зданий и сооружений. - Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2021.

Диссертация рассматривает проблемы создания и реализации в Украине жилья для мигрантов, которое интегрируется в структуру жилой застройки. В работе освещен один из путей решения проблемы жилья для мигрантов средствами архитектуры. Приведен анализ негативного опыта реализации жилья для мигрантов. Выделены составляющие, повлекших данный негативный ход событий - что пригодится для избежание таких ситуаций в будущем. Работа содержит также успешный зарубежный опыт архитектурного решения проблемы создания жилья для мигрантов, как возможного примера для его применения в Украине.

Диссертационная работа приводит результаты исследования по выделению предпосылок создания различных типов жилья для мигрантов. Содержатся также выделены факторы, влияющие на формирование и эксплуатацию жилья для мигрантов в структуре застройки.

На основе перечисленных факторов предложены модели архитектурно-планировочных решений и варианты их интеграции в жилую среду, общественные и производственные здания. В исследовании предложено положения по корректировке нормативной базы.

Ключевые слова: специализированное жилье, жилье для мигрантов, дисперсное расселение, интеграция жилья к сложившейся застройке.

ABSTRACT

Volodymyr Babyak, Housing types for migrant – On the rights of manuscript.

Thesis for PhD in Architecture, specialty 18.00.02 – "Architecture of buildings and structures". Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Lviv, 2020.

The PhD degree thesis examines the problems of creating and implementing in Ukraine of types of housing for migrants, integrating into the structure of residential development. The PhD discusses some way to solve the housing problems of migrants by means of architecture. An analysis of the negative experience of housing for migrants is given. Shown component that caused the negative course of events - to avoid such situations.

Article deals international experience of architectural solution to the problem creating housing for migrants as a possible example its use in Ukraine. Based on the analysis of foreign and domestic experience, the proposed housing models can be adapted to the migrants housing needs. The paper considers the prerequisites for the creation and formation of various types of housing for migrants, as well as factors that affect the formation of housing for migrants in the structure of residential development. Based on these factors, the models of architectural and planning solutions and options for their integration into the residential environment are prosed. Each of the proposed models of housing for migrants should: motivate the migrant to successfully integrate into the new society; prevent ghettos in the city; create decent living conditions for migrants.

The strategies for integrating migrants into the host society with the help of architecture are implemented through housing policy. We are talking about housing policy, focused on the financial self-sufficiency of migrants, the commercial interest of investors or employers, but managed by the state and city authorities. To optimize the process of adaptation of migrants, to prevent segregation, the formation of enclaves and ghettoization, to prevent antisocial manifestations and racial conflicts, and ultimately to facilitate the assimilation of migrants by society, it is proposed to avoid concentrated settlement in every possible way. On the other hand, a dispersed and low-concentration settlement of migrants is recommended, which provides for the dispersion of housing units for migrants in the structure of urban development. At the same time, the dispersal is suggested to treat a situation where only one residential unit on the floor of the house (section) can accommodate 1-8 non-family members or one family, a low-concentration unit - when the housing units for migrants (for one family and non-family) occupy the entire floor or its substantial portion, or when the total number of residential units for migrants does not exceed 50% of the number of apartments in the house. An option for low-concentration settlement, especially acceptable for families with children, is a solution when only one housing unit for migrants is located on the floor of the house, but this layout is repeated on each floor. It is also recommended to place housing units for migrants in attics and basements of residential buildings, when reconstructing 4-5-storey residential buildings of the first mass series of standard projects by adding mansard floors, but without installing elevators. Also, this research proposes provisions for adjusting the legal regulatory framework.

Keywords: specialized housing, housing for migrants, dispersed settlement, integration of housing into the existing development.